

Prefectus – Fiscalis – Waldmeister

A koronauradalom zálogból történő kiváltása után rendezni kellett a birtokviszonyokat, a bérleteket, az úrbéri kötelezettségeket, ezért 1775 után a hivatalfőnök (prefectus) mellett az ügyész (fiscalis), az udvarbíró (provisor) és az adószedő (perceptor) volt a legfontosabb hivatali beosztás.

Az üveg- és vasgyártás, az építkezések egyre több fát igényeltek, ezért szükségessé vált az erdészeti ügyintézés megszervezése, ami kezdetben abból állott, hogy a Forstinspektor felügyelt az erdőkre és intézte, hogy fizetés ellenében, de „nem a kereskedés kedvére” mindenki vásárolhatott az erdő terményeiből.

Az 1775. évi urbárium szerint az mehetett fáért, aki Diósgyőrben, Kisgyőrben és a varbói völgyben levő „átkelőhelyen” cédulát váltott. Ennek érdekében elrendelték, hogy az átkelőhelyeken a számvevő és a mellé rendelt erdész „lakásául szolgáló faházat kell építeni ... mennél gyorsabban”.

A prefectus nyomtatott és megszámozott „utalványozó cédulát” adott a számvevőnek, aki ráírta a fáért jelentkező nevét, igavonóinak számát, a faválasztékot és a befizetett összeget. A pénzt egy zárt perselybe tette, aminek a kulcsa a prefectusnál volt.

A vásárló a cédulával igazolta magát az erdőőrnél, kitermelte/átvette a fát és visszatérve átadta a cédulát a számvevőnek, aki a rakomány ellenőrzése után bevezette azt a naplóba. A számvevő vasárnaponként átadta a perselyt, a cédulákat és a naplót a prefectusnak, aki ellenőrzés után elégette a cédulákat és újakat adott a számvevőnek.

Ennek megfelelően 1775 után 3 számvevő és 18 erdőőr és erdőkerülő képezte az erdészeti személyzetet. Az erdőkerülők az átkelőhelyek közötti birtokhatárokat vigyázták, néhány korabeli faárat sorozatunk II. részében ismertettünk.

Az 1783. évi kamarai vizitáció szerint az uradalmat „kerületekre nem lévén felosztva egy teljes egészésként igazgatják”. A vágásterv megjelölésével korszerűsödött az erdészeti szervezet, melynek élén az uradalmi hierarchiában 3. helyet elfoglaló erdőmester (Waldmeister) állott. Beosztottai 1785-ben: Hámorban, Parasznyán, Bekényben egy-egy erdőtsízt és egy-egy erdőőr, a miskolci faraktárban számvevő és erdőőr, Miklóslugán és Kékmezőn 1-1,

Kis-Répáson kettő, Varbón, Kápolnán, Bábonban 1-1 erdőőr.

A 19. század elejétől hiányosak és ellentmondásosak az adatok. A kamarai utasítás szerint pl. 1818-ban volt két alerdész, de az 1824-es névsorban 4 ispán és 12 hajdú szerepel. 1831-ben az erdőmester beosztottai: 2-2 pagonyerdész (Revierförster) és alerdész, 23 erdőőr, 2 vadász és a faraktárnok.

1848-ban megszűnt a kamara, 1851-ben megkezdte működését a „magyar koronaországi országos pénzügyigazgatóság”, amelynek hatáskörébe tartoztak az „állami jóságok”, így a diósgyőri uradalom az egri pénzügyi felügyelőséghez került. Ettől kezdve a koronauradalom név nem a birtok jogi minőségére, hanem csak a történelmi elnevezésre vonatkozik.

1868-ban a m. kir. pénzügyminisztérium alá tartozó uradalomban a tiszti személyzet: 1 erdőmester, 6 alerdész, 2 erdőgyakornok, 2 erdészjelölt és 1 díjnok. Az 56 altisztből: 3 alerdész, 27 erdőőr, 18 állandó és 4 ideiglenes segédőr, 2 faraktárőr és 2 hajdú. *Divald Adolf* felülvizsgálata után 1869-től egy erdőmester, 1 ellenőrködő főerdész egyúttal erdőrendező, egy számvevő, 4 erdész, 1 raktártiszt, 4 gyakornok. Az altisztek száma 34 főre csökkent.

Az 1868-1880 közötti átszervezések során a pagonyok (erdőgondnokság) megmaradtak, csak a felettes szervek változtak. Az 1868-ban szervezett IX. sz. Diósgyőri Államjavak Igazgatóságához tartozott a koronauradalom a szénbányákkal, vasgyárral és a tokaji kamarauradalom. 1870-ben Diósgyőrben bányai igazgatóságot szerveztek, alárendeltségében a felső-győri erdőhivattal, amit 1871-ben a sóvári jóságigazgatósághoz csatoltak. 1875-ben Sóvárt felosztatták, a diósgyőri erdőhivalt az óbudai jóságigazgatósághoz rendelték. Az 1879. évi XXXI. tc. alapján a pénzügyminiszter a diósgyőri erdőhivalt megszüntette, a földművelésügyi miniszter pedig a Sóváron (Tótsóvár, Szlovákia Solivar) szervezett m. kir. erdőhivalt irányítása alá rendelte az erdőgondnokságokat.

1809 és 1858 között a diósgyőri erdőmester a budai erdőfelügyelőségnek is alá volt rendelve.

Az uradalom szervezeti felépítését, az erdőmester feladatait részletes kamarai utasítások szabályozták, de területi okok miatt ezeknek csak néhány részletéről adhatunk áttekintést.

Az erdőmesternek szóló 1818. évi utasítás 8 fejezetben 39 cikkelyből áll. A bevezetőben figyelmeztetik a felettes szervekkel – a királlyal, a magyar kamarával, a budai királyi főerdőfelügyelőséggel – szembeni kötelezettségeire. Meghatározták, hogy kultúrált életvitelt folytasson, legyen őszinte, elfogulatlan, ne mutasson pártosságot, saját gazdálkodást vagy kereskedést nem folytathat, ajándékot nem fogadhat el stb.

Előírták, hogy az erdőmester az uradalom prefektusának, annak távollétében az ügyész alárendeltje. Az erdészeti és vadászati ügyeket a prefectus jóváhagyásával intézi, a főhatóságnak szóló jelentéseit az ő útján nyújtja be, a kincstárt érintő ügyeket az ügyésszel is egyeztetni kell. A gazdasági üléseken az ügyész utáni hely illeti meg, távollétében erdészeti és vadászati ügyet tárgyalni nem lehet.

Szabályozták, hogy a vágásokat és a kitermelendő fákat hogyan kell kijelölni, a fakitermelést irányítani, az épület- és szerszámfát elkülöníteni, a faválasztékokat bemérni, számba venni, szállítani, értékesíteni, a faszén minőségére és kihozatalára ügyelni stb.

Előírták, hogy az erdőmester védje a természetes újulatot a legelő állatoktól, az erdőt a tűztől stb. A kisebb kihágásokban maga ítél, a nagyobb károk esetén az ügyész intézkedik. Augusztus közepén jelentse a makkbecslés eredményét, szeptemberben tartsa meg a makkoltatás árverését, tegyen javaslatot a kamarának a vágások felújítására, gondoskodjon a szükséges magról és csemetéről, ültessen értékebb fajfajokat stb.

Részletesen szabályozták az úrbéri szolgáltatásokkal, az erdei mellékhasználatokkal, a vadászattal, a ragadozók irtásával, a lődíjak elszámolásával, az épületek és utak karbantartásával stb. kapcsolatos kérdéseket.

Meghatározták, hogy a számvevő pénzügyekben az erdőmester ellenőre, aki jogosult minden olyan kiutalást megtagadni, ami nem közvetlenül a költségvetésben megjelölt célra, az erdészeti hivatal szükségletére, hanem rendkívüli célból történik.

Számtalan átszervezés ellenére ma is működnek a 220 éve kialakított erdészeti egységek és adminisztrációk alapjaiban alig változott.

Ezúton is megköszönöm *Hulják Péter* erdőmérnök kollégának a német nyelvű kamarai utasítás szakszerű fordítását.

Járasi Lőrinc